

Vanhempien narratiivi koulukiusaamisesta ja siihen puuttumisesta

Pitkittyneet koulukiusaamistapaukset ovat olleet paljon julkisuudessa, vaikka itse koulukiusaaminen näyttää määrällisesti laskeneen viime vuosien aikana. Koulukiusaamisen lopettamiseen kehitettyjä interventioita on melko vähän, eivätkä ne ole olleet kovin tuloksellisia. Merkittävänä tekijänä interventioiden onnistumisessa pidetään vanhempien osallistumista niihin. Vanhempien osallistumista heikentää vanhempien luottamus koulua kohtaan. On esitetty, että vanhempien käsitysten ja kokemusten kuuleminen ja ymmärtäminen ovat ratkaisevia tekijöitä kiusaamiseen puuttumisessa ja sen lopettamisessa. Tässä tutkimuksessa viiden perheen vanhemmat kertovat oman tarinansa koulukiusaamisesta. Tutkimuksessa mukana olleiden vanhempien luottamus kouluun on olematonta, eikä yhteistyö koulun kanssa ole ollut sujuvaa. Vanhemmat kokevat, että koulun ulkopuolelta tuleva työntekijä on ollut merkittävä tekijä eskaloituneen tilanteen ratkaisemiseksi.

Teksti Eira Niska

Koulukiusaaminen on ollut viime vuosikymmenien aikana sekä kansallisesti että kansainvälisesti varsin paljon tutkittu ilmiö (mm. Salmivalli, 1998; Hamarus & Kaikkonen, 2011; Huang & Vidourek, 2019; Walters, 2021). Tutkimuksissa keskitytään usein tarkastelemaan kiusaamista ryhmäilmiönä siihen osallistuvien yksilöiden näkökulmasta. Tutkimuksissa on pyritty tyypittelemään niitä yksilön ominaisuuksia tai toimintatapoja, jotka johtavat siihen, että hänestä tulee kiusattu, kiusaaja tai molempia. Ilmiötä tarkastellaan ikään kuin roolipelinä, jossa kaikilla pelaajilla on kuitenkin vain hääjän rooli.

Koulukiusaamisen puuttumiseen on

kehitetty useita ennaltaehkäiseviä interventioita, joiden tehokkuutta on tutkittu paljon. Osa interventioista on ollut tehokkaita, ja niillä on pystytty vähentämään kiusaamista (Gaffney, Ttofi & Farrington, 2019). Sen sijaan kiusaamisen lopettamiseen tähtäävien interventioiden tutkimus on paljon vähäisempää. Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että vanhemmat ovat kokeneet vain harvojen näistä interventioista olleen toimivia (Brown, Aalsman & Ott, 2013). Tyypillisin toimenpide kiusaamisen lopettamiseksi oli koulun vaihtaminen. Merkittävä tekijä interventioiden onnistumisessa on ollut vanhempien osallistuminen interventio-ohjelmien koulutuksiin ja yhteisiin tapaamisiin koulun kanssa (Van Nie-

jenhuis, Huitsing & Veenstra, 2020). Lisäksi vanhemmuuteen kohdistuvilla interventio-ohjelmilla on todettu oleen merkittävä vaikutus kiusaamisen vähentämisessä (Chen, Zhun & Chui, 2021).

Eri ratkaisumallien toimivuutta heikentää erityisesti se, että vanhempien luottamus koulua kohtaan on heikko, ja sitoutuminen yhteistyöhön moniammatillisten verkostojen kanssa voi olla vaikeaa (Hale, Fox & Murray, 2017; Lindstrom Johnson, Waasdorp, Gaias & Bradshaw, 2019). Vanhemmat kampaavat parempaa yhteistyötä koulujen ja perheiden kesken sekä tietoisuuden ja ymmärryksen lisäämistä kiusaamisesta kaikkien vanhempien keskuudessa (Harcourt & Green, 2014). Opettajien näyttäisi olevan vaikea tunnistaa ei nähtävillä olevaa kiusaamista sekä käsitellä jatkuvaa ja aggressiivista kiusaavaa käyttäytymistä (Van Verselved, Fekkes, Fukkink & Oostdam, 2021). Lisäksi opettajat kokevat vaikeaksi löytää yhteisiä ratkaisuja yhdessä vanhempien kanssa tilanteiden vähentämiseksi. Koulukiusaamisen tiedetään olevan lapsille ahdistava kokemus, mutta todennäköisesti se on sitä myös heidän vanhemmilleen. Siitä huolimatta koulukiusaamisen ja vertaisuhriksi joutumisen alalla tehdyllä tutkimuksella on ollut tapana jättää huomiotta vanhempien kokemukset, kun heidän lastansa kiusataan (Hale ym. 2017).

Tämä tutkimus hyödyntää sosiokulttuurista teoriaa. Teoriaa käyttäen tuodaan esille vanhempien kokemuksia ja näkemyksiä eri yhteisöjen väliseen vuorovaikutukseen sekä vuoropuheluun sitoutumisesta (Vygotsky & Cole, 1978). Sosiaalis-ekologisten teorioiden

mukaan kiusaaminen on monimutkainen sosiaalinen ilmiö, johon vaikuttavat lukuisat sosiaaliset muuttujat lapsen kasvuympäristössä, kuten koulu, koti ja ystäväpiiri. Sen vuoksi on tärkeää saada näkökulmia monenlaisista sidosryhmiistä, joissa lapsi on osallinen, jotta kiusaamisen monimutkaisuutta voidaan todella ymmärtää. Vanhempien käsitysten ymmärtäminen on ratkaisevan tärkeää sekä tutkimuksen että kiusaamiseen puuttumisen kannalta. (Sawyer, Mishna, Pepler & Wiener, 2011.)

Tutkimustehtävä ja -menetelmä

Tässä tutkimuksessa vanhemmat kertovat lastensa kiusaamiskokemuksista ja siitä, miten he ja muu ympäröivä yhteisö olivat osallisina vaikuttamassa kiusaamiseen puuttumisessa. Tutkimus koostuu viiden perheen kertomuksista siitä, mitä he ja heidän perheensä ovat kokeneet vuosia kestäneiden kiusaamistilanteiden aikana. Tutkimustehtävänä on ollut luoda näistä kertomuksista narratiivi, joka kertoo, miten vanhemmat kokevat perheen ja heidän lapsensa tulleen kohdatuiksi kiusamisprosessin aikana.

Tutkimusmenetelmäksi valitsin narratiivisen tutkimuksen, joka nostaa esille elämän tapahtumien merkitykset ihmisille itselleen. Narratiiveilla pyritään esittämään väitteitä siitä, miten ihmiset ymmärtävät tilanteita, muita tilanteissa olevia ihmisiä ja itseään suhteessa tapahtumiin (Polkinghorne, 1995). Kun yksilöt kertovat tarinoita, he eivät ole eristettyjä ja riippumattomia kontekstistaan, vaan päinvastoin he ovat peruuttamattomasti yhteydessä omaan sosiaaliseen, kulttuuriseen ja institu-

tionaaliseen ympäristöönsä (Bruner, 1986; Wertsch, 1991).

Tutkimukseen osallistujat ja tutkimusaineisto

Aineisto koostuu harkinnanvaraisesta otannasta (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka, 2009). Aineistonkeruussa yhteistyötä tehtiin K-o -työntekijöiden kanssa. K-o -toiminta on Aseman Lapset ry:n koordinoimaa toimintaa, jonka avulla puututaan pitkittyneisiin koulu-kiusaamistilanteisiin silloin kun tilanteet ovat kärjistyneet niin, että kodin ja koulun välinen yhteistyö on ajautunut lähes umpikujaan (Aseman Lapset ry.). Tutkijan pyynnöstä K-o -työntekijät esittivät tutkimuslupapyynnön ja lyhyen kuvauksen tutkimuksesta harkinnanvaraisesti valituille vanhemmille. Haastattelut tehtiin Zoomin välityksellä marraskuussa 2021. Perheiden lapset olivat silloin joko yläkoulussa tai alakoulun kuudennella luokalla.

Vanhempia pyydettiin kertomaan siitä, milloin kiusaaminen koulussa oli alkanut ja miten vanhemmat olivat kuulleet siitä. Sen jälkeen tutkija pyysi kertomaan tapahtuminen etenemisestä, yhteistyöstä koulun ja muiden viranomaisten kanssa sekä mahdollisista kontakteista kiusaamistapauksissa muiden mukana olleiden lasten vanhempiin. Lisäksi kysyttiin miten ja milloin ulkopuolinen toimija, tässä tapauksessa K-o -työntekijä, pyydettiin mukaan yhteistyöhön. Neljässä kertomuksessa kertojana on ollut äiti, yhdessä kertomuksessa molemmat vanhemmat osallistuivat haastatteluun. Tutkijan rooli haastattelun aikana oli ennen kaikkea myötäelävän kuunteli-

jan (Andrews, 2021).

Haastattelujen analysointi perustuu Polkinghornen (1995) esittämään ajatuksen kokonaisvaltaisesta näkökulmasta kertomusten analyysissä. Menetelmässä alkuperäisistä tutkittavien henkilöiden tuottamista kertomuksista muodostetaan analyysin keinoin uusia narratiiveja. Narratiiveille on tyypillistä, että ne ovat epäjohdonmukaisia eivätkä ne välttämättä etene loogisesti tapahtumista toiseen (Andrews, 2021). Tässä yhteydessä voidaan käyttää juonellistamista, jonka avulla rakennetaan johdonmukaisia narratiiveja säilyttäen kuitenkin ihmisen oma tapa jäsentää itseään ja kokemuksiaan (Kaasila, 2008).

Vanhempien kertomusten rakentuminen

Kaikista vanhempien kertomuksista löytyi kuvaus siitä, miten kiusaaminen oli alkanut, miten siihen oli puututtu ja millaisia ratkaisuja kiusaamisen sammuttamiseen oli tehty. Kaikissa kertomuksissa ilmeni myös kiusaamisen jatkuminen ja pitkittyminen tehdyistä toimenpiteistä huolimatta. Näissä kertomuksissa tuli esiin se, kuinka lopulta oli päädytty tekemään rikosilmoitus ja ulkopuolinen taho oli tullut mukaan kiusaamistilannetta selvittämään. Kaikissa kertomuksissa nousivat esille perheiden kokemukset omasta roolistaan, tuntemuksistaan ja voimavaroistaan tilanteiden selvittämisessä sekä heidän saamastaan tuesta prosessin aikana. Vanhemmat nostivat esille lasten fyysisen ja psyykkisen oirehtimisen, joiden yhtenä merkittävänä taustatekijänä he kokivat olleen kiusaamisen. Myös lasten saamasta tuesta tai tuen puutteesta

vanhemmat kertoivat runsaasti.

Vanhempien narratiivi koulukiusaamisesta

Tulokset esitetään siinä järjestyksessä kuin ne ajallisesti etenivät vanhempien kertomuksissa. Tällä ratkaisulla pyrin tuomaan vanhempien äänen kiusaamisen kokemuksista ja sen muodoista lukijalle mahdollisimman aidosti ja selkeästi. Suorissa lainauksissa perheet ovat merkitty lainauksen jälkeisiin sulkeisiin (Perhe 1=P1, Perhe 2=P2, jne.).

Vanhemmat muistelivat kiusaamisen alkutilannetta ja kertomuksista nousee esille se, että vanhemmat eivät oikein ymmärtäneet, missä ja miksi kiusaamista tapahtui.

”...nääh tytöt jotka sitte jatko sitä kiusaamista, niin ne on oikeesti sen entisiä kavereita, niin jotain siinä tapahtu.” (P1)

Kiusaamista esiintyi sekä fyysisesti (esim. lyöminen ja potkiminen) että psyykkisesti (esim. nimittely, uhkailu, huhujen levittäminen, syrjäyttäminen vertaisryhmästä), joita voidaan pitää perinteisinä kiusaamisen muotoina ja jotka tunnustetaan laajalti eri kiusaamisen muotoja arvioivissa mitta-asteikoissa. Vanhemmat kertoivat myös siitä, miten tietyt oppilaat käyttivät ryhmässä valtaa ja johtivat kiusaamista toisten ollessa apureina ja suostumalla vallankäyttäjän sääntöihin. Sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen nousi esille useissa kertomuksissa.

”Hänen siskonsa kerto mulle, että Liisaa oli taas haukuttu koulussa... ja se spermanaama ja läski, sillä on niin levee, sisään kasvanut perse,

että se ei mahu ovista, ihan tämmöstiä niinko niin kauheeta.... niin tota tää yks tytöistä oli huutanu, että ne tulee niinku Liisaan, niin ja usuttaa joukon tummia poikia Liisan perään ja raiskaa ja hakkaa sen...” (P1)

Vanhemmat kertoivat myös kiusaamiseen puuttumisesta tai puuttumattomuudesta. He eivät osanneet varmasti sanoa, miten kiusaamiseen oli aluksi koulussa puututtu.

”...joo ja mä en tiedä vielä tähänkään päivään mennessä, että onkos näitä kuultu näitä ihmisiä [ringittäneitä poikia], koska koulu ei tosiaankaan kovin hanakasti näihin puuttunu...” (P1)

Yhteistyö koulun kanssa ei vanhempien kertomusten mukaan ollut sujuvaa. He kokivat, että kun he olivat olleet yhteydessä kouluun lapsensa kiusaamisesta, koulun puolelta ei oltu suhtauduttu tarpeeksi vakavasti siihen. Vanhemmat kokivat koulun jopa vähätelleen kiusaamista tai kokonaan kieltäneen sitä tapahtuneen.

”Ei niinku, että ihan kun lähetään sieltä kolmoselta, niin meni yli vuosi kun meille sanottiin koko ajan, että teidän lasta ei kiusata, että ei kiusata. Vasta siinä vaiheessa, kun häntä potkittiin päähän, meille myönnettiin, että häntä kiusataan... ja silloin ne sanat tuli kuraattorilta, ja mä muistan ne varmaa loppuikäni, että nyt meidän täytyy tehdä jotain, kun pojan kiusaaminen on niin räikeätä.” (P5)

Vanhemmat kertoivat myös, että yhteydenpito koulun ja perheiden välillä oli ollut vähäistä ja pääsääntöisesti melko yksipuolista. Varsinainen keskustelu-

yhteys koulun ja kodin välillä tuntui puuttuvan. Tieto koulun tapahtumista kotiin kulki pääasiassa Wilma-viestien kautta. Vanhempien kertomuksissa yhteydenpito ja yhteiset tapaamiset koulun kanssa jäivät hyvin vähäisiksi. Vanhemmat kokivat jääneensä yksin tapauksen selvittämisen kanssa.

Vanhemmat olivat tehneet kiusaamisista myös useita rikosilmoituksia. Vanhempien kokemukset poliisin kohtaamisesta rikosilmoitusta tehdessä olivat pääosin positiivisia. Rikosilmoitukset eivät kuitenkaan johtaneet mihinkään kaikkien osallisten ollessa alle 15-vuotiaita.

”...semmonen ankkuritiimi eli on semmosta ehdottanu eli siinä on poliisi, sosiaaliohjaaja ja sairaanhoitaja...mutta ei me koettu sitäkään tarpeelliseksi siis se että me lähetään rasittaa Liisaa ja lähetään poliisiasemalle ja käydään siellä poliisin tiloissa keskusteleen ja sit tullaan takasi ei...ei kuulostanu hyvältä.” (P1)

Vaikka vanhemmat kokivat yhteistyön poliisin kanssa myönteisesti, heillä esiintyi epävarmuutta lähteä suoraan yhteistyöhön poliisin kanssa. Yhteistyö K-o -työntekijöiden kanssa alkoi sen jälkeen, kun kiusaaminen oli jatkunut jo pitkään. Aloite K-o -työntekijöiden kutsumisesta mukaan tilanteen selvittelyyn vaihteli. Kahdessa koulussa työtapa oli tuttu, ja he pyysivät K-o -työntekijän mukaan, kun taas osassa tapauksista aloite tuli poliisin kautta ja yhdessä tapauksessa vanhemmat pyysivät K-o -työntekijää mukaan.

Vaikka kiusaaminen ei loppunut heti K-o:n väliintuloon, vanhemmat kokivat K-o -työntekijöistä olleen kuitenkin

hyötyä erityisesti koulun työntekijöiden ja perheiden välisen luottamuksen löytymisessä. Vanhemmat nostivat esille myös koulun ulkopuolisen toimijan merkitystä kiusaamisen ratkaisuun pääsemisessä.

Vanhemmat kertoivat paljon lastensa kokemista psykosomaattisista oireista ja lasten saamasta avusta kiusaamisen pitkittyessä. Osa lapsista oli saanut tukea lasten- ja nuorisopsykiatriasta.

Kiusaamisen pitkittyessä vanhemmat vaikuttivat olleen kovin uupuneita ja epätoivoisia. Vanhemmat kuvasivat muun muassa turhautumista, vihaa ja neuvottomuutta. He kertoivat myös kokevansa, että joidenkin lasten kohdalla kiusaaminen on sallittua ja hyväksyttyä. Vaikka lapset olivat päässeet tuen piiriin, vanhemmat kokivat itse jääneensä ilman tukea.

Yksi perheistä pohti kiusaamista sosiaalisena ilmiönä, jossa erilaisuutta ei ymmärretä, ja sen myötä sille annetaan hiljainen hyväksyntä. Vanhemmat korostivat avointa keskustelua erilaisuudesta nimenomaan koulun taholta. Vanhempien kertomuksissa vain yhden lapsen kohdalla tilanteen käsittely oli kesken ja kiusaamista ilmeni vielä. Muissa tapauksissa kiusaamista ei ainakaan haastattelujen aikana enää esiintynyt. Tästä huolimatta vanhemmat pohtivat ja pelkäsivät sitä, mitä tapahtuisi, jos kiusaaminen alkaisi uudelleen.

Mitä vanhempien narratiivi koulukiusaamisesta meille kertoo?

Vanhempien narratiivi kertoo meille

siitä, millaista vuoropuhelua ja vuoro-vaikutusta tapahtuu perheen, koulun ja muiden kouluympäristön toimijoiden kesken vanhempien kokemana. Vanhempien kertomuksissa heidän luottamuksensa koulua kohtaan on heikkoa. Merkityksellistä koulun ja kodin välisessä yhteistyössä on vanhempien ja opettajien välinen viestintä ja se, että vanhemmat pidetään ajan tasalla siitä mitä koulussa tapahtuu, ja miten asiat koulussa edistyvät opettajien yrittäessä puuttua kiusaamiseen (Hale ym., 2017). Tutkimukseeni osallistuneet vanhemmat kokivat myös surua, ahdistusta ja vihaa kiusaamisen pitkittyessä. Lisäksi heidän lapsillaan ilmeni psykosomaattista oireilua kiusaamisprosessin aikana ja myös sen loputtua (vrt. Harcourt ym., 2014).

Kertomukset nostavat esille pohdinnan siitä, onko myös koulut jätetty liian yksin vaikeisiin ja vakaviin koulukiusaamistapauksiin puuttumisen kanssa. Koska tapaukset ovat monimutkaisia, on odotettavaa, että interventioiden tulisi olla ainutlaatuisia ja juuri kyseistä tapausta varten suunniteltuja. Interventioiden tekijänä ja suunnittelijana voisi näissä tapauksissa olla ulkopuolinen toimija, joka on perehtynyt monialaisen verkostotyön lisäksi erilaisten toimijoiden tasavertaisina kohtaamiseen (Krajcsák, 2014).

Lähteet

Brown, J. R., Aalsma, M. C. & Ott, M. A. (2013). The experiences of parents who report youth bullying victimization to school officials. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(3), 494-518.

Gaffney, H., Ttofi, M. M. & Farrington, D. P. (2019). Evaluating the effectiveness of school-bullying prevention programs: An updated meta-analytical review. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 111-133.

Eettisesti kestävä tutkimuksen teon keskeisiin kysymyksiin kuuluu, että tutkijan on jo ennen tutkimuksen aloittamista oltava herkkä mahdollisten ongelmien havaitsemisessa, ja eettiset kysymykset kulkevat rinnalla koko tutkimuksen tekemisen ajan ja tutkimustuloksia julkaistaessa (Wiberg, 1991). Olen ennen haastatteluja kertonut vanhemmille, että haluan tuoda tutkimuksessani esille ainoastaan heidän kokemuksensa tapahtumista, enkä aio kyseenalaistaa heidän kokemuksiaan koulun työntekijöiden tai muiden kiusaamistapauksiin osallistuneiden perusteluilla tapahtumille. Narratiivisen tutkimuksen luonteeseen kuuluen myönnän, että tämä on varsin subjektiivinen näkemys siitä, miten perheen osallisuus on huomioitu kiusaamistapausten hoidossa. Luotettavuuteen vaikuttaa olennaisesti myös se, että tutkimukseen osallistuneet perheet tulivat mukaan harkinnanvaraisesti K-o-työntekijän aloitteesta. Tuloksissa painottuu siten K-o -toiminnan yhteys ja merkitys tapausten ratkaisuisissa. Toisaalta narratiivit kertovat myös sen, miten ratkaiseva ulkopuolinen toimija on silloin kun yhteys koulun ja perheen välillä on heikentynyt olemattomaksi.

Hale, R., Fox, C. L. & Murray, M. (2017). “As a parent you become a tiger”: Parents talking about bullying at school. *Journal of Child and Family Studies*, 26(7), 2000-2015.

Harcourt, S., Jasperse, M. & Green, V. A. (2014). “We were sad and we were angry”: A systematic review of parents’ perspectives on bullying. *Child & Youth Care Forum*, 43(3), 373–391.

Kaasila, R. (2008.) Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa R. Kaasila, R. Rajala & K. Nurmi (toim.), *Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä*, 41-67. Lapin yliopistokustannus.

Lindstrom Johnson, S., Waasdorp, T. E., Gaias, L. M. & Bradshaw, C. P. (2019). Parental responses to bullying: Understanding the role of school policies and practices. *Journal of Educational Psychology*, 111(3), 475

Polkinghorne, D.E. (1995) Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J. Hatch & R. Wisniewski (toim.), *Life History and Narrative*, 5–23. Falmer.

Sawyer, J. L., Mishna, F., Pepler, D. & Wiener, J. (2011.) The missing voice: Parents’ perspectives of bullying. *Children and Youth Services Review*, 33(10), 1795-1803.

Van Niejenhuis, C., Huitsing, G. & Veenstra, R. (2020). Working with parents to counteract bullying: A randomized controlled trial of an intervention to improve parent-school cooperation. *Scandinavian Journal of Psychology*, 61(1), 117-131.

Walters, G. D. (2021). School-age bullying victimization and perpetration: A meta-analysis of prospective studies and research. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(5), 1129-1139.

Loput lähteet saatavissa kirjoittajalta.

Kirjoittaja

Eira Niska
erityispedagogiikan dosentti,
Helsingin yliopisto
eira.suhonen@helsinki.fi

Kirjoittajan kuva: Nina Sajaniemi.